

Mjällåns dalgång i höstskrud. Foto: Hans Sundström

Vad är det för märkvärdigt med Mjällådalen?

Jo, där rinner något så ovanligt som ett oreglerat och oregerligt vattendrag i en dalgång med höga geologiska, biologiska, kulturella och sociala värden.

För 550 miljoner år sedan skapade Alnövolkanen en lång, djup och smal sprickdal i berggrunden. När inlandsisen började dra sig tillbaka för 10 000 år sen rann en stor isälv i dalen. Isälven fyllde dalen med enorma mängder grus, sand och mjåla till 100 m djup. Mjåla är malt berg med struktur som mjöl och har gett ån dess namn. 1000 år senare gjorde landhöjningen att isälven vände norrut och bildade ett förstadium till nuvarande Faxälven. Kvar i dalen blev ett mycket litet vattendrag, Mjällån. På sin väg till havet slingrar ån sig i sidled över den plana marken och gräver hela tiden nya fåror. När slingorna möter varandra bildar ån en ny huvudfåra och efterlämnar avsnörpta slingor. Landhöjningen gör att ån också gräver sig neråt. Nu har den kommit ner ca 50 m. Därför kan vi idag se åfåror, knivskarpa ryggar, rasbranter (nipor) och terrasser i olika höjdlägen långt ifrån dagens å. Vad som också bidragit till det storslagna landskapet är att bäckar och minsta rännil rivit upp enorma raviner i den mjuka marken på sin väg mot ån.

Den svårtillgängliga dalen har gjort att här inte finns någon bebyggelse, vägar och storskaligt skogsbruk, vilket gör att den upplevs som vildmark. Läget, den djupa och smala dalen med sin aktiva, oreglerade å har skapat förutsättningar för en mångfald av växter och djur. Naturskyddsföreningen har dokumenterat mer än 1500 arter, varav 105 är rödlistade¹ och 141 signalarter². I Mjällådalen kan man se hur utvecklingen runt våra Norrlandsälvar sett ut; från fångstgropar, fåbodar, kolbottnar, timmervägar och flottningsspår till torplämningar där klockan stannade på 1940-talet. Flera gamla fåbodstigar har röjts och skyltats upp de senaste åren. Det har gjort området mer tillgängligt för friluftsliv som vandring och fiske.

Området ägs av SCA och andra privata markägare och är inte formellt skyddat. Mjällådalens särart har gjort att den är klassad som riksintresse för naturvård. 2012 nominerade SGU (Statens geologiska undersökning) Mjällådalen som en av tio kandidater i Sverige till Geologiskt arv (geologiskt intressanta lokaler). 2013 utsåg WWF (Världsnaturfonden) Mjällådalen till det mest skyddsvärda naturområdet i Västernorrland i kampanjen Svenska Pärlor.

1. ArtDatabanken tar fram Sveriges rödlista. Den visar hur stor risk det är att en art dör ut från Sverige.

2. Skogsstyrelsen använder signalarter i sitt arbete. En signalart kan vara ett tecken på att ett område har höga naturvärden.

Speciella växter och djur i Mjällådalen

Sötgräs

Foto: Anna Mari Wremp

Rödlistans hotkategorier: Akut hotad (CR), Starkt hotad (EN), Sårbar (VU), Missgynnad (NT), Livskraftig (LC)

Kärlväxter

Sötgräs (*Cinna latifolia*), VU, Fridlyst. Sötgräset är väl spritt och en karaktärsväxt i Mjällådalen. Enligt Stefan Grundström, ekolog på Timrå kommun, har Mjällådalen den rikaste förekomsten i Norden. Sötgräs växer i närheten av ån på skadad eller bar mark där skogen skyddar mot direkt solljus.

Glesgröe (*Glyceria lithuanica*) VU. Länets största förekomst. Glesgröe växer i sumpskog nära bäckraviner och skogsbäckar.

Myckmåra (*Galium triflorum*) NT. Väl spridd i Mjällådalen. Växer ofta i branta, skogsklädda ravinsluttningar.

Mossor

Aspfjädermossa (*Neckera pennata*) NT. Väl spridd i Mjällådalen. Länets största förekomst. Aspfjädermossa växer på grova aspstammar i äldre skog.

Vedsäckmossa (*Calypogeia suecica*) VU. Några fynd. En sällsynt levermossa som växer på grov murken granved.

Grön sköldmossa (*Buxbaumia viridis*) LC. Fridlyst. Mjällådalen är en av landets nordligaste utposter för denna art. Den växer på multnande stammar och stubbar, ofta av gran.

Lavar

Trådbrosklav (*Ramalina thrausta*) EN. Väl spridd i Mjällådalen. Trådbrosklaven växer på gamla granar i fuktiga miljöer. Mjällådalens rika förekomster visar att där funnits lämpliga skogsmiljöer för trådbrosklaven under lång tid.

Lunglavsknapp (*Plectocarpon lichenum*) VU. En av få rapporterade fyndplatser i länet. Lunglavsknappen växer på den rödlistade lunglaven som är väl spridd i Mjällådalen. Den växer på gamla lövträd i fuktig miljö.

Långskägg (*Usnea longissima*) VU. Fridlyst. Enstaka fynd i Mjällådalens södra delar. Långskägg växer i gammal fuktig granskog. Länsstyrelsen har utsett den till en ansvarsart för länet.

Svampar

Klotsporig murkla (*Gyromitra sphaerospora*) VU. En riktig raritet. I Sverige har bara några fynd gjorts i naturlig miljö. Den ingår i serien Fungi Exsiccati Suecici Prasertim Upsaliensis nr 3800. Enligt Svengunnar Ryman, museiintendent på Evolutionsmuseet, Uppsala universitet, kan Mjällådalen mycket väl vara Europas rikaste växtplats.

Blackticka (*Junghuhnia collabens*) VU. Blacktickan är bara hittad på ungefär 200 platser i Sverige. Den växer på multnande stammar och stubbar av gran i täta, fuktiga, olikåldriga barrskogar som varit orörda under lång tid.

Kandelabersvamp (*Artomyces pyxidatus*) NT. Väl spridd, främst i norra Mjällådalen. Svampen pryder den döda aspveden om hösten på lokaler där det funnits lämpliga skogsmiljöer och god tillgång på död ved under lång tid.

Aspfjädermossa

Foto: Stig Carlsson

Trådbrosklav

Foto: Hans Sundström

Klotsporig murkla

Foto: Stig Carlsson

Insekter

Grävvinge (*Bledius littoralis*) VU. Sveriges främsta lokal för Grävvinge finns vid Mjällån. Grävvingen lever i fuktig sand, under markytan, i strandbrinkar utan växtlighet. Den här livsmiljön bildas vid upprepade översvämningar och finns nästan bara vid oreglerade vattendrag.

Strandsandjägare (*Cicindela maritima*) VU. En karaktärsart för Mjällådalens stränder. Enligt Bengt Ehnström, fältentomolog, är Mjällådalens en av landets individrikaste lokaler. Strandsandjägaren lever på sandrevlar vid ån. Den här livsmiljön bildas vid oreglerade vattendrag. Arten är känslig för slitage. Om sanden rörs om kan larverna få svårt att överleva.

Suturfläckad mycelbagge (*Agathidium discoideum*) NT. Lever på trädsvampar som växer på multnande stammar och stubbar av främst asp- och gran. Den suturfläckade mycelbaggen finns i gamla, ganska orörda blandskogar med mycket asp.

Fiskar

Ål (*Anguilla anguilla*) CR. Ålen vandrar från Sargassohavet till Mjällån. Den är allätare, men äter mest musslor, snäckor, kräftdjur och insekter. Efter 10-25 år vandrar den tillbaka för att leka. Ål och andra vandrande fiskarter finns i Mjällån eftersom här inte finns några kraftverk eller dammar som hindrar deras väg till/från havet.

Havsöring (*Salmo trutta*). Havsöringen vandrar från havet för att leka i Mjällån. Ynglen äter insekter, snäckor och märlor. Efter några år vandrar de till havet.

Flodnejonöga (*Lampetra fluviatilis*) LC. Vandrar från kusten under hösten för att leka under nästkommande vår. Larverna äter mikroorganismer som de filtrerar ur vattnet. De stannar i Mjällån några år innan de vandrar till havet.

Fåglar

Tretåig hackspett (*Picoides tridactylus*) NT. Lever av insekter, bland annat flera arter barkborrar. Den tretåiga hackspetten finns i naturskog med många vindfällen och döende eller döda träd.

Backsvala (*Riparia riparia*) NT. Lever av insekter. Backsvalan bygger sina bon i branta sandbankar i Mjällådalens rasbranter, men också i grustag.

Ortolansparv (*Emberiza hortulana*) VU. Lever av frön. Ortolansparven har försvunnit från Södra Sverige, men hörs i Mjällådalens skogskanter.

Övriga

Utter (*Lutra lutra*) VU. Fridlyst. Uttern kan ses vid Mjällån året om. Uttern äter helst fisk, men också grod- och kräftdjur. Den behöver stora områden med sammanhängande vattensystem och gott om lättfångad föda.

Större sandspindel (*Arctosa cinerea*). Den lever i sanden, nära Mjällån. Enligt Bengt Ehnström, fältentomolog, ses den mest på Öland och Gotland. Den större sandspindeln är en av Europas största vargspindlar.

Flodhättesnäcka (*Ancylus fluviatilis*). Mjällån är en av få lokaler som är kända i länet. Flodhättesnäckan finns på stenar under vattenytan. Den lever av alger.

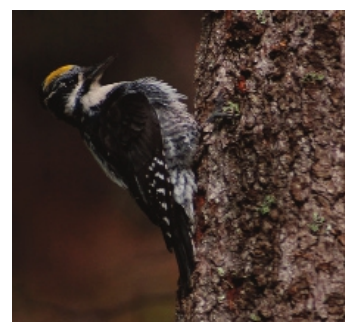
Kandelabersvamp
Foto: Bengt Jürs

Strandsandjägare
Foto: Niklas Johansson

Flodnejonöga
Foto: Bengt Jürs

Tretåig hackspett
Foto: Stig Carlsson

Större sandspindel
Foto: Hans Sundström

Till sist några röster om Mjällådalen:

"Att gå ner i denna ravin var som att förflyttas till en förunderlig sagovärld. Hela området gav ett djupt intryck av stämningsfull, rofylld orördhet."

Sven Jonsson, Forskningsresan 2009

"Enligt vår mening är området skyddsvärt och väl kvalificerat för skydd som naturreservat. Områdets kända flora och fauna visar på höga naturvärden, och vattendragets morfologi samt de glacifluviala och särpräglade landformerna torde vara ovanliga. De borde vara av stort geomorfologiskt och pedagogiskt värde även i ett nationellt perspektiv."

Michael Andersson, reservatsbildare, Örebro län

Martin Vestberg, forskare, Naturhistoriska Riksmuseet

Toni Berglund, inventerare/lavspecialist

Lavininventering 2010

"Det faktum att arten återkommit flera gånger i urskogsområdet Boubinsky prales i Tjeckien, gör att man har anledning att tro att den skulle kunna göra detta också i Mjällådalen om området inte avverkades utan helst avsattes som naturreservat." (Den klotsporiga murklan återkom 2012 och 2013!)

Svengunnar Ryman, museiintendent, Evolutionsmuseet, Uppsala universitet
Rapport klotsporiga murkla 2011

"Trolska raviner och hisnande nipor. Tack vare ett relativt lågintensivt skogsbruk och i övrigt låg exploateringsgrad har Mjällåns dalgång en utpräglad vildmarkskaraktär."

Karin Grånäs och Johan Norrlin, SGU

Nominering till geologiskt arv 2012

"Vi anser att Mjällådalen har sådana naturvärden att den borde bli nationalpark. Den unika geomorfologin i kombination med ett ovanligt orört ekosystem med stor naturlig dynamik och en hög potential som besöksmål ger samman taget ett mycket högt skyddsvärde."

Stefan Grundström, ekolog, Timrå kommun

Elisabeth Nilsson, styrelseledamot, Timrå naturskyddsförening

Lennart Vessberg, Naturinformation

Svensk botanisk tidskrift 2012

Sammanfattning

Mjällådalen kan erbjuda något för alla – vandrare, fiskare, äventyrare, geologer, botaniker, entomologer, ornitologer och helt vanliga naturnjutare. Den är en stor tillgång för kommunen och för länet. Den Djupa dalen är ett komplement till Höga kusten. Vi vill att dalgången ska bevaras och förvaltas för framtiden!

I Mjällåns dalgång finns gott om trolska raviner.
Foto: Hans Sundström

Pågående ras
Foto: Örjan Hansson

Närbild av "larkuber" under raset bilden ovan.
Foto: Stig Carlsson

Det är fint att vandra i Mjällådalen.
Foto: Stig Carlsson

Mjällådalen året om
Foto: Fredrik Karlsson

Materialet i broschyren framtaget av

Tryckt av GPS för naturturism

Detta material har delvis finansierats med EU-medel